

person it is put in a fame that about suspicion fully admits the fault in the commission of crime, all participants of criminal group are detained and they cooperate with the organs of pre-trial investigation; all members of group are detained, all of them partly admit the fault in the commission of crime, there are divergences in testimonies detained; a person it is put in a fame that about suspicion admits the fault fully, but suppresses information in relation to companions in a crime, although there are fact sheets in relation to the commission of crime in composition a group; the separate participants of theft are detained, there are fact sheets that specify on a feasance by them to the crime, but they do not admit the fault and refuse to cooperate with investigation; a person it is put in a fame that about suspicion does not acknowledge guilt, although there are fact sheets that specify on the commission of crime exactly by her; the suspected refuses to give testimony in relation to it and involvement of other persons to the commission of crime. In the article the list of vowel and secret inquisitional actions is offered in relation to each of these situations.

Keywords: *horticultural society, suburban cooperatives, theft, typical investigative situations, investigating action.*

* * *

УДК 343.985 : 343.54

Єфімов М.М.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-22017-4-246-253

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОПИТУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Досліджено деякі аспекти розслідування злочинів проти моральності. Розглядається організаційно-тактичні особливості допиту різних категорій осіб при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Ключові слова: злочини проти моральності, розслідування, слідча (розшукова) дія, слідчий експеримент, організація, слідча ситуація.

Постановка проблеми. На початковому етапі розслідування злочинів проти моральності важливою слідчою (розшуковою) дією є допит. Це пояснюється рядом факторів. Так, більшість досліджуваних діянь характеризується

ся невеликою кількістю матеріальної доказової інформації, виявленою на початковому етапі розслідування. В той же час, в пам'яті людей залишається достатня кількість інформації, яку можна використовувати в кримінальному провадженні. Для її отримання і допитується значна кількість учасників процесу. Одразу слід наголосити, що допит є досить складною у тактиці проведення процесуальною дією. Адже слідчий здебільшого володіє значно меншим обсягом інформації, ніж допитувана особа. Тому, з метою визначення деяких аспектів допитів різних категорій осіб при розслідуванні злочинів проти моральності необхідно провести відповідне дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі питання сутності, підготовки і тактики проведення допиту розглядали такі вчені, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, В. О. Коновалова, В. О. Образцов, М. В. Салтевський, М. О. Селіванов, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков. Стосовно розслідування злочинів проти моральності слід відмітити роботи таких науковців як М. С. Дмитрієва, О. О. Дудорова, Д. Є. Кирюхи, С. Г. Кулика, В. О. Малярвої, В. Ю. Мосяженко, К. Ю. Назаренко та інших. Але комплексного аналізу організаційно-підготовчих особливостей допиту різних категорій осіб при розслідуванні злочинів проти моральності вченими не проводилося. Водночас, на практиці виникає потреба в науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендаціях щодо вказаної слідчої (розшукової) дії у розрізі розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Метою даної статті є дослідження особливостей допиту різних категорій осіб при розслідуванні злочинів проти моральності.

Виклад основного матеріалу. Стосовно визначення поняття допиту, слід зазначити, що однієї точки зору з цього приводу у науковців немає. Взагалі, його можна визначити, на думку М. О. Янкового, як регламентований кримінально-процесуальним законом процес специфічної вербальної взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (прокурор, суддя), використовуючи законні практичні прийоми і методи психологічного впливу, отримує від допитуваного і фіксує у протоколі усну інформацію про відомі йому обставини, що мають значення для розслідування злочину [15, с. 190]. А вже В. А. Журавель визначив, що це процесуальна дія, котра являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [3, с. 252].

Більш широко допит визначає О. В. Дулов, як «...слідчу і судову дію, що полягає в отриманні та фіксації показань про обставини, що мають значення по справі безпосередньо від допитуваної особи, якою є свідок, потерпілий, підозрюваний, і яка проводиться в суворій відповідності з кримінально-процесуальним законом» [2, с. 306].

Ми підтримуємо думки зазначених науковців, і вважаємо, що допит –

це слідча (розшукова) дію, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб з метою отримання показань про подію, яка стала предметом кримінального провадження.

Допит, як і будь-яка слідча (розшукова) дія, складається з трьох етапів: підготовки, безпосереднього проведення та фіксації результатів. При розслідуванні злочинів проти моральності зазначені етапи досліджуваної процесуальної дії не втрачають своєї важливості. Досліджуючи підготовчий етап одразу слід зазначити, що його своєчасне та ретельне проведення забезпечує отримання повних та об'єктивних показань по кримінальному провадженню. В той же час, без належного планування допит може взагалі не дати ніяких результатів, крім погіршення слідчої ситуації. До них, на думку В.К. Весельського та В.С. Кузьмічова, слід віднести три основних елементи:

- організаційний – забезпечення раціонального проведення допиту (коли і де доцільно провести його з позиції раціонального використання бюджету часу і можливостей слідчого – сьогодні, завтра, вранці, які використати технічні засоби і т.п.);

- змістовний – визначення повноти і взаємозв'язку обставин, що підлягають встановленню;

- тактичний – встановлення відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту. [10, с. 61].

Підготовка до проведення допиту при розслідуванні злочинів проти моральності, заснована на загальних правилах його проведення. Тому, підтримуючи позицію окремих науковців, ми вважаємо за потрібне визначити наступні заходи цього етапу:

- повне, всебічне та ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження

- визначення предмета допиту та сформованої слідчої ситуації;

- визначення кола осіб, які підлягають допиту;

- визначення послідовності проведення допитів;

- вивчення особи злочинця;

- добір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;

- визначення часу проведення допиту;

- визначення способу виклику на допит;

- визначення місця проведення допиту;

- визначення тактичних прийомів, що будуть застосовуватися при допиті, та підготовка науково-технічних засобів його фіксації;

- визначення учасників проведення допиту;

- забезпечення сприятливих умов для проведення допиту з урахуванням необхідності гарантування безпеки його учасників;

- планування допиту [2, с. 278-281].

Розглянемо деякі заходи в розрізі розслідування злочинів проти мора-

льності. Так, неодмінною умовою вдалого проведення допиту є вивчення матеріалів кримінального провадження. Всебічне та ретельне їх дослідження дозволяє виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності в різних аспектах. Розгляду підлягають відомості, що містяться як у протоколах слідчих (розшукових) дій: протокол огляду місця події; протоколи допиту потерпілих та свідків; протокол пред'явлення для впізнання тощо. Крім того, досліджуються й інші матеріали провадження: різноманітні довідки; характеристики на окремих учасників процесу; процесуальні документи.

Також, вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, встановити коло осіб, які підлягають допиту тощо. Це дозволяє, як зазначає Ю.А. Чаплинська, виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності між учасниками процесу та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [12, с. 222]. Необхідно також проаналізувати слідчі (розшукові) дії, що були проведені на початковому етапі розслідування: огляд місця події, допити свідків тощо. Дослідження їх може бути корисним для висунення версій про механізм учинених злочинів й осіб, які їх вчинили, та інші обставини.

Завдяки зазначеному заходу ми можемо перейти до наступного – визначити коло обставин, що складають предмет допиту. Це, в свою чергу, дозволяє окреслити коло запитань, які необхідно поставити підозрюваному. З огляду на проведені дослідження наукової літератури [8, с. 95-97; 6, с. 141-142; 9, с. 78-79] та матеріалів кримінальних проваджень ми визначили наступні обставини, які необхідно встановити під час допитів підозрюваних при розслідуванні злочинів проти моральності:

– подія злочину (який злочин вчинено – ст. ст. 300, 301, 302, 303, 304 КК України, наявність кваліфікуючих ознак: вчинені групою, з залученням дітей тощо);

– місце вчинення злочину (виконання кожного з етапів злочинної операції: втягнення або вербування до участі в антигромадській діяльності, переміщення; місце надання сексуальних послуг, збуту інформаційної продукції, яка пропагує жорстокість та насильство, сексуальну розпусту та порнографію, межі злочину в цілому);

– час і термін виконання окремих етапів і злочину в цілому;

– способи дії злочинців на кожному з етапів злочинного посягання;

– знаряддя і способи, використані злочинцями; характер їх застосування на кожному з етапів; походження цих знарядь і засобів у злочинців;

– зміни в обстановці місця події;

– наявність дій з приховування окремих етапів реалізації злочинного задуму, їх слідів або злочину в цілому; їх характер;

– кількість і персональні дані потерпілих, їх особистісні характеристики, вид діяльності (яка саме); якщо злочин вчинено за участю неповнолітньої чи малолітньої особи, то крім зазначених відомостей, необхідно зібрати інформацію про батьків (або законних представників) і сферу їх діяльності;

- серед виявлених осіб слід встановити чи притягувалися вони до адміністративної відповідальності за заняття проституцією у відповідності до ст. 181-1 КУпАП тощо;
- поведінка виявлених осіб до, під час і після злочину;
- характер і розмір шкоди, заподіяної здоров'ю потерпілих (одному чи декільком); походження цієї шкоди, її джерела;
- розмір і характеристики матеріальних збитків;
- інші тяжкі наслідки вчинення злочину;
- кількість осіб, які брали участь у реалізації злочинних дій або окремих етапів, їх роль;
- наявність і характер висловлених злочинцями пропозицій або погроз (які, кому, коли і яким способом передавалися: безпосередньо, опосередковано (по телефону, іншому переговорному пристрою, у листі, записці тощо));
- замовний характер вчиненого злочину: одержання плати за вчинення злочину (безпосередньо від замовника, через посередника), пов'язані з цим обставини;
- наявність ознак організованості в діях групового суб'єкта злочину, розподіл ролей співучасників, їх функції в загальному механізмі вчинення злочину;
- наявність попередніх контактів злочинців з встановленими особами;
- як відбувалося підбурення та втягнення осіб до антигромадської діяльності;
- мотив учинення злочину, характеристика особи підозрюваного;
- причини та умови вчинення злочинів у сфері моралі;
- інші фактори.

Стосовно тактичних прийомів, що можуть застосовуватись під час допиту в цій категорії кримінальних проваджень, то їх може бути досить багато. Ми підтримуємо позицію В.О. Коновалової, яка зазначає, що тактичні прийоми спрямовані на виявлення неправди під час допитів підозрюваних та обираються слідчим у тій послідовності й у тому сполученні, який йому вбачається найбільш доцільним. Серед них основними нею були виділені наступні:

- встановлення психологічного контакту;
- постановка додаткових запитань;
- постановка деталізуючих запитань;
- постановка уточнюючих запитань;
- пред'явлення речових доказів;
- оголошення показань інших осіб;
- ознайомлення з протоколом огляду;
- оголошення висновку експерта;
- оголошення результатів слідчого експерименту [1, с. 208].

У свою чергу, К.О. Чаплинський додає до цього переліку такі тактичні прийоми:

- оголошення показань свідків;

- постановка уточнюючих запитань;
- використання різного темпу допиту (форсований, уповільнений або змішаний) [14, с. 271-273].

Розглянемо деякі з них. Встановлення психологічного контакту спрямоване як загалом на створення оптимальної обстановки проведення допиту, так і на забезпечення отримання від підозрюваного необхідних слідству показань. Звичайно, що підозрюваного не можна примушувати до дачі показань у будь-якому випадку. Відповідно до ч. 4 ст. 224 КПК України уповноважена особа зобов'язана зупинити підозрюваного одразу після отримання його відмови відповідати на запитання та давати показання.[5] Але не потрібно розуміти це як будь-яке припинення спілкування з конкретною особою. Оскільки застосування психологічного контакту може надати можливість в подальшому провести повторний допит вже в безконфліктній слідчій ситуації.

З огляду на це слідчому необхідно застосовувати відповідний психологічний вплив на допитуваного. Такий вплив у ході допиту, як відмічає В.П. Очередін, здійснюється за допомогою тактичних прийомів, які повинні викликати у допитуваного потрібне почуття, прагнення й дії, переконати й спонукати його думати й діяти так, як це необхідно в інтересах правосуддя [11, с. 167]. Адже правопорушник може відмовитись відповісти на одне конкретне запитання, а на інші надасть свідчення.

Ефективним тактичним прийомом при допиті під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності є пред'явлення речових доказів. Адже вплив, який вони здійснюють на підозрюваного, дозволяє вийти з раніше визначених конфліктних ситуацій. Зокрема:

- зумовити необхідність надання показань з приводу наявності у особи матеріалів порнографічного характеру (відео порнографічного характеру, журнали та брошури з елементами порнографії);
- взаємовідносин з повіями (телефонну переписку, наявність електронних листів);
- фактів перебування у місці розпусти (відеозаписи, показання свідків) тощо.

При допиті підозрюваних, що об'єднані круговою порукою, виникають труднощі для отримання об'єктивних показань. В цій ситуації В.М. Мешков радить використовувати наступні тактичні прийоми:

- одночасний допит усіх учасників хуліганства в різних кабінетах;
- щохвилинний (за можливості) обмін інформацією про відомості, що повідомляють злочинці, усім задіяним в розслідуванні працівникам правоохоронних органів;
- пред'явлення доказів (оголошення показань свідків, потерпілих, висновків експертиз тощо) для максимальної деталізації показань [7, с. 119].

В разі вчинення злочину проти моральності групою осіб умисне замовчування фактів працівником поліції породжує у допитуваних нерозуміння. Це найбільш характерно для ситуацій, коли вони особливо очікують повідо-

млення будь-яких відомостей, аби зорієнтуватися у своїй подальшій поведінці. Тому важливим тактичним прийомом, що потрібно використовувати при допиті підозрюваних, є приховування меж поінформованості слідчого. Слідчий, як доречно відмічає К.О. Чаплинський, таким чином створює інформаційний вакуум, при якому аналізує наявні відомості, які заперечуються підозрюваними і змушує їх взяти ініціативу на себе [13, с. 175]. З цього приводу більшість респондентів засвідчили, що застосовують такий прийом у практичній діяльності і вважають його досить ефективним, на відміну від багатьох інших.

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно відмітити, що обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні злочинів проти моральності є допит різних категорій осіб. На підготовчому етапі до його проведення необхідно з'ясувати ряд обставин, які потребують встановлення. Адже при розслідуванні злочинів проти моральності вони мають характерні особливості. Безпосередньо під час проведення допиту потрібно застосовувати відповідні тактичні прийоми для найбільшої його ефективності, зокрема: встановлення психологічного контакту із допитуваним; пред'явлення доказів; приховування меж поінформованості слідчого.

Бібліографічні посилання

1. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования / В. Е. Коновалова. – Х. : Факт, 2001. – 311 с.
2. Криміналістика : підручник / [О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська]. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 380 с.
3. Криміналістика : підручник для студ. юрид. ВНЗ / [В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.] за ред. В.Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 576 с.
4. Криміналістика: учебное пособие / А.В. Дулов, Г.И. Грамович, А.В. Лапин и др.; Под ред. А.В. Дулов. Мн.: ИП «Экоперспектива», 1998. 415 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
6. Малярова В. О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків // Вісник ХНУВС. 2013. № 3 (62). С. 88-97.
7. Мешков В. М. Методика расследования преступлений : курс лекций. М.: Юрлитинформ, 2013. 304 с.
8. Мосяженко В. Ю. Оперативно-розшукове та криміналістичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів у сфері суспільної моралі : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 / В. Ю. Мосяженко. – Кривий ріг. – 2015. – 280 с.
9. Назаренко К. Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 / К. Ю. Назаренко. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро. – 2016. – 218 с.
10. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : Посібник / [Весельський В.К., Кузьмічов В.С., Мацишин В.С., Старушкевич А.В.]. К.: Національна академія внутрішніх

справ України, 2004. 148 с.

11. Очередин В. П. Допустимость и недопустимость по уголовным делам доказательств. Волгоград: ВолГУ, 2003. 278 с.

12. Чаплинська Ю. А. Організаційне забезпечення проведення допиту // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії і практики : матеріали Всеукр. наук. практ. конф. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 221-224.

13. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 306 с.

14. Чаплинський К. О. Тактичні прийоми допиту підозрюваного (обвинуваченого) // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – № 4. – 2008. – С. 266-276.

15. Янковий М. О. Генезис поняття та сутність допиту // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2007. №5. С.185-187.

Надійшла до редакції 17.12.2017

Yefimov M.M. Some aspects of interrogation of different categories of persons in the investigation of crimes against morality. The article deals with some aspects of the investigation of crimes against morality. The organizational and tactical features of interrogation of suspects in the investigation of the studied category of criminal offenses are examined too.

The author notes that the mandatory investigative (search) action in the investigation of crimes against morality is the questioning of various categories of persons. At the preparatory stage for its conduct it is necessary to find out a number of circumstances that need to be established. After all, in the investigation of crimes against morality, they have characteristic features. An indispensable condition for a successful interrogation is the study of materials of criminal proceedings. Their thorough and thorough research allows us to identify existing gaps, differences and contradictions in various aspects. Considerable information contained in the records of investigative (search) actions: protocol review of the place of the event; protocols for questioning victims and witnesses; a presentation record for identification, etc. In addition, other materials are being investigated: various references; characteristics on individual process participants; procedural documents

Immediately during interrogation it is necessary to apply appropriate tactics for its most effective, in particular: establishing psychological contact with the interrogator; presentation of evidence; concealing the limits of awareness of the investigator.

Keywords: *crimes against morality, investigation, investigative (search) action, interrogation, organization, investigative situation.*

* * *